

De poldermolens in het waterschap de Garrelsweerstermolenpolder (1)

De naam Garrelsweer is waarschijnlijk als volgt te verklaren: een persoonsnaam (Garrel) met de toevoeging weer. 'Weer' stond waarschijnlijk voor een kering van water. Het gebied van de Garrelsweerster Kloostermolen viel rond 1300 onder het bewind van de Abt van het klooster te Wittewierum bij Ten Post en lag in het zijlvest Drie Delfzijlen. Het bestuur van een zijlvest was toentertijd tamelijk democratisch. De ambtsperiode van de zijlrechters, van oudtijds ook wel gezworenen, etthen of althemannen genoemd duurde maar kort, van één tot drie jaar. De aanstelling geschiedde mogelijk bij keuze, wat blijkt uit een oorkonde van 1295.

Later ging het ambt meestal met vaste beurten om, bij daartoe gerechtigde heerden van de zijl-
eed of kluft. Voor hogere bestuursfuncties bestonden soortgelijke regelingen. Op den duur ging het democratisch karakter verloren. Het recht op een bestuursfunctie was onafhankelijk van grondeigendom te koop. Er waren lieden die door koop alle rechten in handen kregen en zich van voortdurende bezetting van functies wisten te verzekeren. Er ontstonden zogenaamde 'staande' eeden en schepperijen. Dit leidde op den duur tot ernstig misbruik..

Ook het oversteschepperschap was in verschillende zijlvesten 'staande' omdat deze rechten toekwamen

aan de grote kloosters, in ons geval aan de Abt van Wittewierum. Tot 1594 hielden voornamelijk kloosters de touwtjes in handen. Daarna kwamen de rechten in particuliere handen. De zogenaamde Molenkoloniën maakten onderdeel uit van de zijlvesterijen.

Windvijzelmolens

Mr. C.C. Geertsema schrijft in zijn in 1898 uitgegeven standaardwerk De Zeeweringen, waterschappen en polders in de provincie Groningen over de Garrelsweerster Molenpolder het volgende: "De Garrelsweerster-Kloostermolenpolder ontstond met de vergunning van Gedeputeerde Staten met het molencontract van 3 april 1816 en werd herzien op 20 april 1855.

Het reglement werd bij statenbesluit van 28 juli 1870 vastgesteld en gewijzigd bij statenbesluit van 10 juli 1899.

Het gebied is 490.03.02 ha. groot en wordt ten westen begrensd door den Huisbuursterpolder en de Tenposter AE; ten zuiden en ten oosten door den Noorder Hoeksmeersterpolder en het Vischerdermaar en ten noorden door onbemalen hoge gronden ten zuiden van het Damsterdiep en Garrelsweer.

Het water wordt geloosd door twee windvijzelmolens; de eerste (molenlocatie 719 - Verzameling B.van der Veen Cnz.Archief De Hollandsche Molen), in het westelijke gedeelte van de polder, brengt het water op de Tenposter AE en heeft eene vlucht van M.23.90, terwijl de vijzel eene middellijn heeft van M.1.50; het water kon worden opgevoerd van M.2.05 beneden Winschoter Peil (WP) tot M0.26 beneden Winschoter Peil; de andere (molenlocatie 367) in het oostelijke gedeelte slaat het water uit op het Vischerdermaar en heeft eene vlucht van M.21.40; de middellijn dezer vijzel is M.1.50; het water kan worden opgevoerd van M. 2.12 beneden W.P tot M 0.31 beneden W.P". Van de totale opper-

De jammerlijk vervallen
Kloostermolen in het waterschap
Garrelsweerstermolenpolder.
foto: eigendom Jan Sleeboom

vlakten werden de hoge gronden, groot 2.22.90 ha., niet bemalen.

De eerstgenoemde molen stond aan de westzijde van de Ten Poster AE, ongeveer 500 meter ten zuid-zuidoosten van de brug. De molen werd in notulenboeken *De Hoop* genoemd. Op 29 mei 1911 werd het besluit genomen deze molen af te breken.

Molen nummer 2

De tweede molen stond zo'n 800 meter ten zuiden van Garrelsweer, aan de westzijde van het Vischkumermaar. De molen is gebouwd in 1816 en brandde af in 1877. Deze molen werd herbouwd in 1877 als een 8-kantige bovenkruier met vijzel. Het was een rietgedekte molen op een stenen veldmuur en had een rietgedekte kap. In 1919 werd als hulpkracht een locomobiel geplaatst. Deze werd in 1921 vervangen door een elektromotor. Molen nummer 2 (lokatie 367) is de nu onttakelde *Kloostermolen* van Molenstichting Fivelingo.

In de notulenboeken van het waterschap staan di-

verse wetenswaardigheden. Zo eist op 20 januari 1883 molenaar Jan Tammeling zijn traktement. Op de vergadering van 6 juli 1889 blijkt dat de schroef van de *Kloostermolen* in slechte toestand verkeert. Er wordt zonder toestemming (van ingelanden) besloten een nieuwe vijzel te laten maken. Het eveneens in slechte staat verkerende molenaarshuis is dan inmiddels opgeknapt.

In het najaar van 1889 komt aan het licht dat twee raderen in molen *De Hoop* zo spoedig mogelijk hersteld dienen te worden. Verder wordt door de voorzitter op de vergadering van 4 november bekend gemaakt dat een nieuwe staart klaar is, maar dat de molenmaker zeer traag is in zijn werk. Dit zal nader met hem worden besproken. Op 20 juni 1890 werd besloten de kap van *De Hoop* opnieuw met riet te laten bedekken. Op 15 juni 1893 besluit men de roeden te laten verven. Beide molens worden overigens, zo blijkt uit de notulen, om de vier à vijf jaar geheel geleverd.

Op 9 juni 1894 besluit men om de tilbat (bruggetje) en uitstroombak van de *Kloostermolen* te laten herstellen en te vervangen door steen. Er zal een architect in handen worden genomen.

Voor de *Kloostermolen* zijn in dat jaar nieuwe roeden

gereedgekomen. Eén van de ingelanden geeft in overweging om de nieuwe roeden te voorzien van zelfzwichting. Het waterschap besluit dit nader te onderzoeken. Dit leidt echter tot niets. Op 24 juni 1895 wordt definitief besloten af te zien van zelfzwichting. Eenzelfde voorstel op 27 mei 1899 om bij afkeuring van een molenroede, de nieuwe roede te voorzien van zelfzwichting wordt wederom door de ingelanden afgekeurd.

Op 21 mei 1906 besluit men met algemene stemmen om toch maar een gat te laten boren in de as met het oog op het laten maken van zelfzwichting. 25 Mei 1908, veertien jaar (!) nadat een van de ingelanden toepassing van zelfzwichting voorstelde, is het dan zover. Er mag een nieuwe roede komen met zelfzwichting.

Vrijwillig molenaars klagen er tegenwoordig wel eens over dat iets lang duurt voordat het wordt uitgevoerd, maar ook vroeger kon men er wat van. Nog een voorbeeld. Op 24 juni 1896 wordt besloten om het voornemen om de schroef van de *Kloostermolen* te laten zakken, uit te stellen en de beslissing aan het bestuur over te laten.

Molen De Hoop

Het jaar daarop, op 11 juni 1897, wordt pas een beslissing genomen. De schroef zal bij vernieuwing worden verlengd.

De opdracht tot verlenging komt pas in 1903 tot stand. Op de vergadering van 2 juni van dat jaar blijkt dat de oude schroef niet meer vertrouwd is. De nieuwe zal zodanig worden verlengd dat hij 30 centimeter dieper kan malen. Op 21 mei 1906 (!) wordt door de ingelanden goedgekeurd dat de nieuwe schroef in de *Kloostermolen* vier voet langer en vier duim smaller wordt gemaakt dan de oude. *De Hoop* wordt in 1897 geteerd. Molenmaker Dreise van Woltersum krijgt *De Hoop* onder zijn hoede.

10 november 1897 komt men er achter dat de molenaarswoning niet is verzekerd tegen brandschade, men besluit dit alsnog te doen en het huis wordt ondergebracht bij de Onderlinge Brandwaarborgmaatschappij te Woltersum.

27 Mei 1898 stelt een zekere Van Huis voor om een huis te bouwen bij molen *De Hoop* en om hiervoor f 500,- te lenen. Het voorstel wordt goedgekeurd. Het huis komt bij plannen tot sloop van molen *De Hoop* weer ter sprake. Op 7 juni 1909 blijkt dat herstel van de molen zo'n f 1200,- zal gaan kosten. De vraag wordt gesteld of het niet voordeliger en beter zou zijn een stoommachine te plaatsen bij de *Kloostermolen* en *De Hoop* niet te herstellen. De een ziet op tegen de kosten van stoom, de ander wil een locomobiel en een derde zou graag eerst een onder-

zoek zien. Uiteindelijk wordt besloten om de molen *De Hoop* niet direct te herstellen en in geval van nood een locomobiel te huren. Op 19 november 1909 doet men verslag over een stoomgemaal en daaraan verbonden kosten. De zaak wordt aangehouden. In maart 1910 wordt weer gesproken over het stoomgemaal. De secretaris laat weten dat een werktuig met ingemetselde ketel ongeveer f 10.500,- zal moeten kosten en dat een vaststaand mobiel misschien voor f 6000,- te bouwen is. Vele ingelanden vinden de eerste oplossing te duur en voelen voor een locomobiel aan de bestaande schroef van de *Kloostermolen*. Uit stemming blijkt dat 46 ingelanden stemmen voor een locomobiel en 24 voor een vaste ketel. Met meerderheid van stemmen wordt dus besloten een locomobiel te plaatsen. Hiervoor zal een lening van 6000 gulden gevraagd worden aan Gedeputeerde Staten. Op 29 mei 1911 wordt het doodvonnis geveld voor *De Hoop*. De molen zal worden afgebroken en de schroef wordt geplaatst bij het gemaal. De schroef zal even diep komen te liggen als die van de *Kloostermolen*. Een jaar eerder vroeg men zich al af wat er met de molenaarswoning moest gebeuren als *De Hoop* werd gesloopt.

Een nieuwe molenaar

Op 29 november 1911 wordt de zaak nog eens besproken. De voorzitter wil weten wat er moet gebeuren met de molenaarswoning en de molenberg, moet het verkocht of verhuurd worden. Er wordt besloten om te verkopen. De voorzitter vraagt of men onderhands of publiek moet verkopen. Een zekere Veldman wil wel vierhonderd gulden betalen. Hem wordt verzocht de vergadering te verlaten. De ingelanden willen het wel aan hem verkopen voor f 600,-. Veldman verhoogt zijn bod met honderd gulden doch hij krijgt het er niet voor. Er wordt een voorstel aangenomen tot publieke verkoop en mocht het geheel niet weggaan voor f 600,- dan zal er tot verhuur worden overgegaan. Later wordt teruggekomen op dit voorstel. Veldman kan het huis kopen voor f 550,-. Hij hapt niet gelijk toe en vraagt drie dagen bedenktijd. Op 29 april 1912 blijkt dat het huis is verkocht. Het Provinciaal Bestuur had toestemming verleend mits de opbrengst van verkoop ten gunste zou komen voor een buitengewone verbetering van kanalen. Uit de notulen blijken ook de verdiensten van de molenaar. Jonkman kon in 1912 rekenen op f 125,-. Op de vergadering van 30 mei kwam ter sprake dat hij zijn salaris verhoogd wilde zien tot f 140,-. Het bestuur besluit alles bij het oude te laten. Een jaar later, op 9 juni 1913 wordt alsnog met algemene

stemmen besloten om het salaris te verhogen. Zelfs tot f 150,- per jaar. Op 28 februari wordt het salaris opgetrokken tot 330 gulden per jaar. Het artikel uit het oude contract dat luidt dat de molenaar van des morgens 4.00 tot des avonds 10.00 moet malen en eventueel op aanzegging van het bestuur moet nachtmalen, blijft gehandhaafd. J. Jonkman geeft aan te stoppen als molenaar. Voorstellen om een nieuwe molenaar/machinist te benoemen met een salaris van f 250,- per jaar doen de stemming staken. Er wordt besloten om met de nieuwe molenaar over zijn salaris te onderhandelen.

Op 20 maart 1916 wordt F. Willemsen uit Onnen benoemd tot nieuwe molenaar. Hij hoefde zich geen zorgen te maken over een andere, eerder aan het waterschap toegevoegde molen.

Ten noorden van de Garrelweester Kloostermolenpolder bevond zich de kleine Zuidveldsche polder. Mr. C.C. Geertsema schrijft in de in 1914 uitgegeven herdruk van zijn boek:

“Het waterschap Zuidveldsche polder werd opgericht bij statenbesluit van 19 juli 1904. De grootte bedraagt ongeveer 15 ha. Het grenst ten noorden, oosten en westen aan onbemalen hoge landen ten zuiden van het Damsterdiep en Garrelweeer en ten zuiden aan het waterschap Garrelweester Kloostermolenpolder, waar de scheidingssloten door dit waterschap worden bemalen. De bemaling geschiedt door een windvijnzelmolentje (molenlocatie 366) staande in het noordwesten, welke uitslaat op eene zwetsloot; het water wordt verder gevoerd oostwaarts langs den Stadsweg en met eene pomp in deze weg, die ook dient voor de afwatering van boezemgronden, naar het Damsterdiep. Het molentje heeft eene vlucht van M.9.00, terwijl de vijnzel van M.0.60 middellijn het water kan opvoeren van M.2.00 tot M. 0.85 beneden W.P.”.

In 1915 werd deze polder opgenomen in de Garrelweester Kloostermolenpolder. De spinnekop was inmiddels al gesloopt (1913). De *Kloostermolen* en de locomobiel maakten deze kleine wiekendrager overbodig. De spinnekop stond in Garrelweeer, ongeveer 500 meter ten zuidwesten van de kerk.

Molenliefhebber Jan Sleeboom uit Godlinze ten slotte, vat de geschiedenis van de *Kloostermolen* wel-

‘En o, wat een strop zijn mantel rot op...’

foto: Jan Sleeboom

licht wat minder nauwgezet maar treffend samen in het gedicht hieronder.

Er was eens een molen, kom kieken
Die draait toch niet zonder vier wieken;
En o, wat een strop, zijn mantel rot op,
Die moet je opnieuw laten rieten.

Als een non zonder kap ging ik uit m'n dak
Als *Kloostermolen* lijd ik in stilte
Gehavend is m'n mantel,
Wie maalt erom als ik kantel?

De poldermolens in het waterschap de Garrelsweerstermolenpolder (2)

In de het vorige nummer van dit blad beschreef Henk G.T. Vos de geschiedenis van de Garrelsweerstermolenpolder. Daarin kwam de vroege ontstaansgeschiedenis tot en met het begin van deze eeuw aan bod. De twintigste eeuw bracht vele vernieuwingen teweeg en stoom-, diesel- en elektromotoren lonkten naar de besturen van de waterschappen. Wind kostte weliswaar niets, maar onderhoudskosten van de molens en de lonen van de molenaars gingen steeds zwaarder wegen op het beschikbare budget.

Watermolenaars en hun inkomen

Uit de stukken blijkt dat begin deze eeuw de nieuwe molenaar-machinist was aangesteld tegen een salaris van f 200,- per jaar. In 1917 werd dit opgetrokken tot f 225,-. Een jaar daarop kreeg de molenaar-machinist een duurtetoeslag van f 25,- voor de meer ver richte werkzaamheden. De voorzitter deed een voorstel om het salaris te verhogen tot f 300,-. De molenaar moest naast zijn molenaarschap ook zorg dragen voor het onderhoud van alle tochtsloten. In december 1922 werd het salaris, met terugwerkende kracht tot 1 mei, opgetrokken tot f 300,-. Daar naast ontving de molenaar een duurtetoeslag van f 50,-. Er werd tevens gekeken naar de mogelijkheden voor een pensioenopbouw voor de molenaar, maar het bestuur moest nog niet veel van deze nieuwigheid hebben. Vooral nog zat er geen pensioenopbouw voor de molenaar in.

Tijdens een buitengewone vergadering in november 1923 werd als nieuwe molenaar de heer B. Laning uit Ten Post aangesteld. Hij ontving een jaarsalaris van f 250,- plus een duurtetoeslag van f 75,-. In 1927 kreeg de molenaar toestemming om een stookhutje te bouwen naast de molenaarswoning. De pensioengrondslag voor een molenaar kwam in 1936 wederom aan de orde maar men nam weer geen besluit. Men wilde eerst nadere informatie inwinnen. In september van hetzelfde jaar kwam men overeen geen grondslag voor pensioen vast te stellen en een afwachtende houding aan te nemen. De pensioenraad deelde eindelijk in juni 1941 mede dat molenaar Laning geen recht had op pensioen door zijn arbeidsovereenkomst. In de notulen van mei 1945 spreekt men niet meer over de functie molenaar maar over machinist en er vond een salaris-

De Kloostermolen met daarnaast het oude gemaal. foto: D.J. Tinga, collectie Stichting De Groninger Molen

verhoging plaats van f 100,-. Na een flink e discussie werd in mei 1946 het salaris opnieuw verhoogd, nu met f 150,-. In januari 1949 vroeg molenaar Laning ontslag. In dezelfde vergadering werden 30 sollicitatiebrieven behandeld en vier gegadigden gekozen als potentiële opvolgers. Op 10 januari werd de heer E. van Esch uit Oostwold benoemd tot molenaar. Laning kreeg eervol ontslag per 1 mei 1949. In de vergadering van 13 mei werd er officieel afscheid van hem genomen. Laning was 25 jaar in dienst geweest van het waterschap en ontving een schilderij als afscheidscadeau. In mei 1950 werd het salaris van molenaar Van Esch opgetrokken naar f 650,- per jaar. In 1951 kwam zijn salaris op f 750,-. De molenaar vroeg een jaar later om salarisverhoging maar kreeg deze niet.

In mei 1953 was de molenaarswoning onderwerp van discussie. De heer Van Esch wilde graag een slaapkamertje op zolder, maar een deel van de zolder verkeerde in zeer slechte staat. Men nam het besluit om nieuwe planken over de oude aan te brengen en de zaak in te spuiten tegen ongedierte. Er zou een zolderkamertje aangebracht worden in verband met de komende gezinsuitbreiding bij de familie Van Esch. De kosten bedroegen f 425,-. Voordat de zolder kon worden verbouwd vond de heer Van Esch een andere baan. Verbouw van de woning was niet meer noodzakelijk en werd uitgesteld. Het waterschap kon weer op zoek naar een nieuwe molenaar. Tien personen namen de moeite om te solliciteren.

Het bestuur werd gemachtigd om bij die nieuw te benoemen molenaar een salaris te bieden van maximaal f 1.000,- per jaar. De heer B.J. Houtman werd benoemd, maar bleef slechts kort. Hij werd opgevolgd door de heer J. Werkman uit Onderdendam. Deze werd kort daarna opgevolgd door molenaar Brander. Zijn salaris werd vast gesteld op f 1.800,- per jaar. In juni 1963 werd door het bestuur besloten de molenaarswoning te voorzien van een telefoon-aansluiting.

Van stoom naar stroom

Om de stoommachine van nieuwe brandstof te voorzien werd er in 1918 30 ton steenkool besteld. Deze bestelling liep in verband met de oorlogsomstandigheden via het 'Kolen-bureaux' gevestigd aan de Javastraat 44 te Den Haag.

In 1920 kwam de discussie over elektrische bemaling op gang en werd er extern advies gevraagd. De adviseur, de heer Nieland van de Gebroeders Nieland uit Wirdum, gaf een korte en zakelijke uiteenzetting op één van de vergaderingen.

Uit een brief van de directeur van het Laagspanningsnet bleek dat een elektrische aansluiting f 3.000,- (ongeveer f 4,- per hectare) zou gaan kosten voor een krachtbron van 30 p.k. De kabel werd dan gelegd van het transformatorhuisje in Garrelswear naar de molen. De kosten van de elektromotor met drijfwerk kwamen eveneens op f 3.000,-: een investering van totaal f 6.000,-. De jaarlijkse kosten van het stroomverbruik zouden ongeveer f 2.100,- bedragen. De voorzitter vroeg zich af of een 30 p.k.-motor wel voldoende vermogen zou leveren. Hij zag liever een 40 p.k.-motor geplaatst met enige overcapaciteit. Deze redenatie werd gesteund door de overige ingelanden. De heer Nieland maakte de vergadering erop attent dat dan zowel aanleg als stroomverbruik duurder zouden uitvallen.

Het bestuur ging niet over één nacht ijs. Er werd nog een andere deskundige uitgenodigd. Eén van de ingelanden, de heer Jager, had te Appingedam een lezing bijgewoond van een zekere M.H. de Visser uit Wageningen. De boekhouder kreeg opdracht om contact te leggen met Visser. In augustus 1920 ging men met een medewerker van het Laagspanningsnet bij de molen kijken. Hij gaf het advies om over te gaan tot aanschaf van een elektromotor van 40 p.k. Tevens moest er een nieuw huisje komen waarin de motor geplaatst kon worden. De kosten kwamen inclusief het nieuwe onderkomen op f 8000,-. Nog kwam men er niet uit. De heer Nieland speurde verder en kwam tot het volgende kostenplaatje:

Kabelaanleg	f	4.150,-
Aansluitingskosten	-	700,-
Machinegebouw, motor en transformatorhuisje	-	4.550,-
	+	-----
Totale kosten	-	9.400,-
Verwachte verkoop oude machine	-	900,-
	-	-----
Kosten	f	8.500,-

Het polderbestuur kreeg het aanbod van het elektriciteitsbedrijf van f 750,- aansluitkosten en 50% korting op het elektraverbruik gedurende 10 jaar.

Een berekening gaf aan dat de bemaling van vierhonderd hectare ongeveer f 2.727,60 aan stroom zou gaan kosten. De overige hectaren kwamen voor rekening van de windmolen. Er werd besloten zich tot de Staten te wenden om dit plan te mogen uit-

De sterk vervallen Kloostermolen met het inmiddels gekapte productiebos.
foto: D.J. Tinga, collectie Stichting De Groninger Molen

voeren. Men kreeg fiat en de werkzaamheden konden beginnen. In december 1920 werd er opdracht gegeven om de windmolen te verven en de nog aanwezige steenkool te verkopen voor f 22,50 per ton aan de Hoeksmeersterpolder onder de conditie dat de kolen door de nieuwe eigenaren zelf gehaald zouden worden. In 1922 werd de locomobiel onderhands verkocht voor f 600,- onder de conditie dat de machine buiten de muren zou worden gezet door het waterschap. Dank zij de komst van elektrische bemaling kon men de waterschapsbelasting met een gulden verlagen.

Onderhoud en andere perikelen van en rond de molen

In mei 1925 bleek het gelukt te zijn om van de heer Bos enkele gronden aan te kopen voor f 200,-. Nu kon men een pad van een meter breed aanleggen vanaf de puinweg bij Zuidveld naar de molen, een karwei dat al lang op het verlanglijstje van het waterschap stond. In 1926 deden zich problemen voor met de vijzel en vijzelbak. Molenmaker Dreise

uit Woltersum had een prijsopgave gedaan voor een houten vijzel en een betonnen bak voor f 768,-.

Firma Landweer en Zoon uit Martenshoek bood een stalen vijzel aan met de verdere benodigdheden voor f 1.380,-, af fabriek. Door het grote prijsverschil ging het bestuur te rade bij de Hoeksmeersterpolder. Dreise had daar hetzelfde werk uitgevoerd. In mei 1928 gaf het bestuur molenmaker Dreise opdracht tot het leveren van een nieuwe schroef en een betonnen schroefbak en tot het leggen van een betonmuurtje van de ene naar de andere schroefbak voor de prijs van f 405,-. In mei 1935 werd besloten om de betonnen uitloopbak bij de poldermolen te verbreden.

De heren G. Bos en M. Amsinga kwamen in november 1927 met het verzoek om het zogenaamde Amsinga's poldertje, groot 25 hectare, te mogen toevoegen aan de Garrelsweerstermolenpolder. De ingelanden gingen na enig overleg akkoord maar stelden wel verschillende voorwaarden. In 1928 werd een verzoek van een zekere heer Zuidveld ingediend om 5 hectare te mogen toevoegen. Het bestuur ging onder dezelfde voorwaarden akkoord. Later bracht Zuidveld nog eens 2.27 hectare in. Deze uitbreidingen werden steeds door de Provinciale Staten van Groningen goedgekeurd. In 1947 werd de polder nogmaals vergroot, nu met de landerijen van de heer Van Zalen.

Hij verzocht in mei 1947 zijn resterende gronden groot 15.70.86 hectare aan de polder te mogen toevoegen. Dit werd toegestaan voor f 30,- per hectare, verhoogd met de kosten van het Kadaster, beschrijving en dergelijke.

De poldermolens in het waterschap de Garrelsweerstermolenpolder (3)

De vele vernieuwingen uit het begin van deze eeuw gingen ook aan de Garrelsweerstermolenpolder niet ongemerkt voorbij, zo lazten we in het vorig nummer. Tot besluit van deze reeks artikelen bespreekt H.G.T. Vos het onderhoud dat halverwege de jaren zestig aan de Kloostermolen werd verricht en welke - bureaucratische - perikelen daaraan vooraf gingen.

Onderhoud en nog eens onderhoud
Eenkele ingelanden waren in 1941 ontevreden over de molenaar omdat hij ondanks de hoge waterstand niet had gemaald op Paasmaandag. De molenaar bleek echter niets te verwijten omdat bestuurslid Zuidveld de molenaar toestemming gegeven had vrijaf te nemen. Een verzekering tegen brand en molest dient zich voor het eerst aan in de notulen van 8 juni 1943. Het bestuur besloot toentertijd met algemene stemmen om de eigendommen van de polder te verzekeren voor f 24.000,-. In de spoedeisende vergadering van 18 april 1947 bleken er opnieuw problemen te zijn met de vijzel. Er zouden offertes worden gevraagd voor een nieuwe vijzel. Drie bedrijven reageerden, te weten Machinefabriek D.E. Gorter te Hoogezaand, deze kon een ijzeren vijzel leveren voor f 4.590,-, de firma W. Bubert en Co. uit Sneek vroeg voor eenzelfde vijzel f 4.150,- en A. Dreise met een houten vijzel, leverbaar voor circa f 1.500,-, levertijd van 6 weken. Het werk werd aan Dreise opgedragen. Maar de paniek om de vijzel bleek om niets. Nadat men de oude vijzel aan een nader onderzoek had

onderworpen, kwam men tot de conclusie dat het aanbrengen van nieuw draad om de vijzel voldoende was. Molenmaker Dreise kreeg hiertoe opdracht en voerde de werkzaamheden uit voor f 750,-. De vijzel kwam weer in beeld op de vergadering van 19 september 1950. De vraag was of de oude vijzel voorzien moest worden van nieuwe schoepen of dat over moest worden gegaan tot de aanschaf van een nieuwe vijzel. Het laatste had de voorkeur. Dreise kreeg opdracht om een nieuwe vijzel te leveren

In de vergadering van 19 mei 1954 kwam het onderhoud en een eventuele restauratie van de molen onder agendapunt 4 aan de orde. De vergadering werd bijgewoond door een bijzondere gast, namelijk de heer A.J. de Koning van de vereniging De Hollandsche Molen. De Koning deed verslag over de staat van de molen. Om het geheel weer in behoorlijke staat te brengen zou zeker f 10.000,- nodig zijn. De heer De Koning maakte de vergadering er op attent dat de overheid het op prijs stelde molens te behouden en daarom ook subsidies verstrekte tot wel 90 % van de totale restauratiekosten. De Hollandsche Molen wilde daarom op deze basis een verzoek indienen bij de overheid. Dreise maakte een begroting welke werd ingediend bij de vereniging De Hollandsche Molen. In die begroting bleek dat Dreise maar één in plaats van twee nieuwe roeden had opgenomen. Een nieuwe begroting zou gemaakt worden. Het bestuur vroeg zich af of men niet naar een andere molenmaker moest gaan uitkijken omdat Dreise "reeds de jaren der sterken nadert". Een bestuurslid vroeg zich af of de reparatiewerkzaamheden aan de molen wel zin hadden omdat naar zijn mening het interieur in zeer slechte staat verkeerde. Dezelfde spreker opperde de gedachte of het niet wenselijker zou zijn om de molen buiten dienst te stellen. Men besloot een afwachtende houding aan te nemen omdat er een subsidieaanvraag bij de overheid liep.

Omdat dit geen gering bedrag was en er weinig ingelanden aanwezig waren werd er geen besluit genomen. Wel besloot men om voor maximaal f 500,- aan reparaties te laten verrichten aan de molenaarswoning.

In het voorjaar van 1959 viel er zeer veel regen en deden er zich opnieuw problemen voor bij de bemalingsinstallatie. Doordat men van de Firma Buitenkamp een pomp kon huren en dankzij inzet van diverse personen kon men een overstroming voorkomen. Hieruit bleek weer eens de behoefte aan een nieuw en degelijk gemaal. Een van de ingelanden vergeleek de situatie met een automaat: "men gooit er een rijksdaalder in en men krijgt er een gulden voor terug". Men zou informeren bij de Unie van Waterschappen naar een goede oplossing voor de polder. Buiten deze discussie vraagt men prijzen op voor een nieuwe vijzel bij Bremer en de Firma Spaans te Hoofddorp. In november 1959 werd er opdracht gegeven om de op instorten staande achtermuur van de molenaarswoning voor f 500,- te herstellen.

Er waren inmiddels diverse offertes ontvangen van de firma Spaans. Prijsopgave 1 hield een nieuwe vijzel in welke geplaatst kon worden in de poldermolen met de mogelijkheid om ook elektrisch aan te drijven op een hoog- en een laag toerental. Bij een hoog toerental zou de vijzel 40 m" en bij een laag toerental 28 m" kunnen opvoeren tot een hoogte van 1.80 m. De vijzel moest dan een diameter hebben van 1.50 m met schoepen van 6 mm. dikte en aangedreven worden door een motor van 25 PK.

Kosten mechanisch gedeelte	f	30.000,-
Betonwerken	-	4.000,-
Molenaarswerk	-	2.000,-
	+	<hr/>
Totaal	f	44.200,-

De tweede offerte, uitgaande van een nieuw te bouwen gemaal buiten de molen, kwam op f 39.000,-, de derde offerte, groot f 30.000,- ging er vanuit dat het bestaande elektrische gemaal voorzien zou worden van een nieuwe vijzel en vijzelbak. Na veel discussie kreeg het bestuur een fiat om voor maximaal f 45.000,- in te gaan op offerte 1. Ondanks het besluit werd er nog niet slagvaardig opgetreden. Zo discussieerde men in februari 1960 nog eens over de gewenste vijzelcapaciteit. Moest het nou 48 m" worden of 40 m". Bovendien stond men voor de keuze een schroefpomp of vijzel aan te schaffen. Bij stemming bleek dat er 49 ingelanden voor een vijzel waren en 47 voor een pomp. Met de uitvoering

van de werkzaamheden werd niet begonnen omdat de herfst voor de deur stond. De poldermolen moest hoognodig geschilderd worden en het was de vraag of men moest schilderen met verf of kleurcarboleum, het laatste was goedkoper. Men besloot advies te vragen aan het Centraal Bureau te Groningen en er werd een bedrag te reserveren van f 1.200,-, maar er kwamen nog meer kosten aan. De voorgevel van de molenaarswoning helde behoorlijk voorover en het zou f 1.000,- gaan kosten om dit te herstellen. Een meevaller was dat er vanaf 1961 subsidie werd verstrekt op de onderhoudskosten van de molen.

Het doek valt...

Uit de stukken van 8 juni 1963 blijkt dat de heer Tjalma het voornemen had om zijn gronden zelf te gaan bemalen met een molentje. Het bestuur dacht dat Gedeputeerde Staten hiermee niet akkoord zouden gaan. In de notulen van 22 juni 1964 blijkt dat de oude vijzel voor f 500,- was verkocht aan het waterschap Hoeksmeer. Uit deze zelfde notulen blijkt dat er een rekening lag, groot f 114,95, van de plotseling overleden voorzitter W.J. Zuidveld, voor het vervaardigen van een schuif voor de molen. De schuif was noodzakelijk geweest om de molen bij een lage waterstand sneller te kunnen bemalen. De rekening zou alsnog voldaan worden. In 1965 bracht S. Dallinga 5.58.90 hectare grond onder bemaling van de polder tegen een inleggeld van twintig gulden per hectare.

In de buitengewone vergadering van 24 januari 1966 kwam de vraag naar voren over het opheffen van het waterschap Garrelsweerster Kloostermolendijk en dit waterschap op te laten gaan in het waterschap Fivelingo. Om tot een goede waterhuishouding te komen had men een plan ontwikkeld voor de bouw van een gemaal bij Delfzijl. Kosten, een slordige zes miljoen met een subsidie van circa 50%. Ging de overdracht van de waterschappen aan Fivelingo niet door dan zou er toch drie miljoen uitgegeven moeten worden voor baggerwerkzaamheden. Het Damsterdiep kon grote wateroverlast niet meer aan. Uiteindelijk nam Fivelingo de bezittingen van het oude waterschap over.

Molenaarswoning en schuur gingen voor f 4.000,- over. De poldermolen en het gemaal moesten f 48.000,- opbrengen. Met de overdracht viel het doek voor het waterschap Garrelsweerster Kloostermolendijk.

Hopelijk zal de herinnering aan het waterschap ooit nog eens worden opgehaald bij opening van een gerestaureerde Kloostermolen!